

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА**

Студентки 2 курсу МДПЛЗ групи
Освітньої програми 012 Дошкільна
освіта.
Спеціальності Дошкільна освіта.
Початкова освіта
Галузі знань 01Освіта/Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістра
Розторгуєва Ольга Петрівна

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне
джерело

Науковий керівник Мнишенко К.В.,
старша викладачка, докторка філософії (PhD)

_____ (прізвище та ініціали, посада, вчене звання, науковий ступінь)

О.П. Розторгуєва

Розширена шкала

_____ Кількість
балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____ Л. Є. Перетяга
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____ О. В. Колосова
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Н. О. Пахальчук
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О. В. Шикиринська
(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ	7
1.1. Проблема формування естетичної культури дітей дошкільного віку в психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку	15
1.3. Використання музичного мистецтва як засобу формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА...32	
2.1. Діагностика сформованості естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.....	32
2.2. Педагогічні умови формування естетичних почуттів дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.....	45
2.3. Зміст, форми і методи формування естетичної культури дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва.....	55
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах надзвичайно важливим є питання розвитку естетичної культури молодого покоління. Сучасна освітня парадигма орієнтована на залучення дітей до естетичного досвіду людства та творчої діяльності, що є основою формування гармонійної особистості. У цьому контексті особливу увагу слід приділяти вивченню аспектів естетичного виховання, естетичної діяльності та теоретичних засад формування естетичної культури індивіда.

Національні освітні пріоритети в Україні передбачають створення умов для розвитку дошкільної освіти, одним із важливих завдань якої є сприяння розвитку творчої особистості. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, естетичне виховання є ключовим напрямом державної політики в галузі дошкільної освіти. Задача полягає в тому, щоб забезпечити високий рівень естетичної освіти та виховання, а також розвиток естетичних потреб і почуттів у дітей.

Естетичному вихованню підростаючого покоління приділяється значна увага й в інших стратегічних освітніх документах. Так, у Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти наголошується, що мета національного виховання полягає в забезпеченні високого рівня естетичної культури, розвитку естетичних потреб і почуттів. Виховання естетичних смаків і поглядів у дітей передшкільного віку, заснованих на народній естетиці та світових досягненнях цивілізації, включає також формування вміння створювати красу у повсякденному житті.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, процес розвитку естетичної вихованості дітей здійснюється через освітню лінію «Дитина у світі культури». Цей процес включає «формування почуття краси в різних її формах, ціннісного ставлення до предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, а також формування основ трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури праці та безпеки» [1, с. 14].

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою в об'єктивному осмисленні історичного досвіду та важливістю критичного аналізу естетичного виховання дітей дошкільного віку за допомогою художнього слова. Це необхідно для обґрунтованого використання цих методів у повсякденному житті дітей.

Питання естетичного виховання молодого покоління завжди привертало увагу як педагогів і дослідників минулих часів, таких як О. Духнович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Русова, так і сучасних фахівців, серед яких І. Бабаніна, Б. Бегак, Н. Вітковська, Н. Волкова, К. Гавриловець, Т. Гаркуша, Н. Дідусь, Т. Єгорова, Н. Мойсеюк, М. Фіцула, В. Ягупов та інші.

Ефективне залучення дітей дошкільного віку до естетичних цінностей є однією з ключових умов, що визначають успішність педагогічного впливу на цей процес. Така діяльність вимагає від вихователя здатності систематично, ненав'язливо і природно вводити дитину в світ краси, включаючи красу мовлення. Педагог має вести дитину від простого сприйняття краси до глибшого розуміння та формування естетичних уявлень, оцінок і суджень. Тому тема кваліфікаційної роботи «Естетичне виховання дітей дошкільного віку за допомогою художнього слова. Вибір творів дитячої літератури» є надзвичайно важливою та актуальною для сучасної методики дошкільної освіти.

Об'єктом дослідження є процес естетичної культури дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – ефективні методи реалізації естетичної культури дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці сформованості естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження визначили необхідність розв'язання таких завдань:

- вивчити стан проблеми в науковій психолого-педагогічній літературі;

- розкрити сутність, структуру та зміст естетичної культури дітей дошкільного віку;
- виявити педагогічні умови, що сприяють ефективності естетичної культури дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва;
- провести експериментальну перевірку методик естетичної культури дітей дошкільного віку за засобами музичного мистецтва.

Для досягнення поставленої мети використовувалися наступні **методи**: теоретичні — аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація та осмислення кращих практик у досліджуваній сфері; емпіричні — методи діагностики і збору інформації, зокрема тестування, анкетування та бесіди; спостереження; експериментальні — констатувальний і формувальний експерименти; методи математичної обробки отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження на тему «**Формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва**» полягає у наступному: **Обґрунтовано** роль музичного мистецтва як ефективного засобу формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку, що зумовлює розвиток художньо-естетичного сприйняття, творчих здібностей та емоційної чутливості. **Визначено педагогічні умови** для ефективного впровадження музичного мистецтва у виховний процес. **Поглиблено наукові уявлення** про формування естетичної культури у дітей дошкільного віку через вплив музичного мистецтва як інтегративного педагогічного засобу. **Доведено значущість музичного мистецтва** як засобу соціалізації дітей старшого дошкільного віку через розвиток емоційно-ціннісних орієнтацій, формування естетичного смаку та культурної самосвідомості.

Практичне значення роботи полягає в тому, що обрані твори музичного мистецтва для дітей дошкільного віку можуть бути використані для формування естетичної культури дітей в закладах дошкільної освіти та батьками під час спілкування з дітьми.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні положення і висновки магістерського дослідження

обговорювалися і позитивно оцінені на Всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати експериментально-наукового дослідження відображені у опублікованих 2 статтях:

1. Розторгуєва О. Формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами народної пісні. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної і початкової освіти*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (наукове електронне видання). Вінниця: ВДПУ, 2024. С. 374-377.

2. Розторгуєва О. Формування основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. *Всеукраїнська науково-практичної конференції з міжнародною участю Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя. (Х школа методичного досвіду)*. 21-22 листопада 2024 р. Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського. м. Вінниця: ВДПУ, 2024. С. 198-203.

Експериментальна база кваліфікаційного дослідження. Дослідження проводилося на базі старших груп КЗ «ДНЗ № 67 ВМР». У ньому взяли участь 15 дітей старшого дошкільного віку, 2 вихователя та музичний керівник.

Структура та обсяг роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 92 найменувань, додатки. Обсяг роботи – 80 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Отже, проведене нами дослідження та виконання поставлених завдань дозволили зробити наступні висновки:

В теоретичному розділі нашого дослідження нами зроблено дефінітивний аналіз базових понять дослідження, а саме «естетична культура», «культура», «естетика». В нашому дослідженні дефініція «естетична культура», на нашу думку, є результатом соціокультурного розвитку особистості, її здатності до самостійної естетичної діяльності, яка впливає на отримання ціннісного особистого досвіду й у майбутньому стане орієнтиром у житті.

Знайомство дитини зі світом краси і гармонії починається з формування естетичної культури, яка є наслідком переживань та внутрішнього ставлення дитини до того, що відбувається в її житті, до того як вона пізнає, як діє.

Розпочинати формування естетичної культури потрібно в дошкільному віці. Доцільно зазначити, що саме цей період є базовим для формування в особистості дитини сприймання прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, розвитку естетичної культури. На цьому наголошується в Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», проєкті «Українське дошкілля».

Дослідивши проблему формування у дітей старшого дошкільного віку естетичної культури в історії педагогічної думки та виховний потенціал засобів музичного мистецтва у формуванні естетичної культури дошкільників, ми дійшли до висновку, що проблема виховання естетичної культури дітей дошкільного віку привертала увагу багатьох педагогів-дослідників. Дана проблема аналізувалася в різні історичні періоди провідними педагогами.

Таким чином, в процесі проведеного нами ретроспективного аналізу щодо формування естетичної культури можна зробити висновок: усі види музичної діяльності дошкільників (слухання музики, спів, музично-ритмічні

рухи, гра на дитячих музичних інструментах) характеризувалися взаємопов'язаністю та направленістю на естетичний розвиток дітей дошкільного віку. Проте певні педагогічні вимоги повинні бути враховані під час вибору музичного матеріалу, що має бути спрямований на формування естетичної культури у дітей та відповідати особливостям його сприймання і виконання.

Значний вплив на формування естетичної культури дітей старшого дошкільного віку має музичне мистецтво. Музика може викликати у дошкільників безліч різних почуттів, емоцій, думок. Завдяки своєму своєрідному емоційному впливу музика володіє реальною можливістю створювати єдність естетичних, моральних та етичних уявлень і проявів.

Обов'язковими чинниками музично-естетичного виховання дітей шестирічного віку мають бути: слухання музики з аналізом музичного настрою, що сприяє розвитку гармонійного чуття; творчі завдання; вокальні інструментальні імпровізації; музикування на шумових інструментах та інструментах із визначеною висотою звуку; музичні рухи; хореографія; музичний театр казок; ігри драматизації.

У віці 6 років у дошкільників вже більше проявляються: музичні здібності; навички слухання та сприймання музики; здатність до певного аналізу музичного твору, наприклад, його ладу, ритму, темпу тощо; уміння аналізувати чистоту вокалізації; навички гри на дитячих музичних інструментах; здатність до музичної імпровізації.

Музичне виховання конкретизується за окремими видами діяльності для кожної вікової групи. До таких видів діяльності належать: навчання співу, слухання музики, навчання музично-ритмічним рухам, Грі на дитячих музичних інструментах. Важлива вимога для вихователя та музичного керівника - встановлення взаємозв'язку між цими видами музичної діяльності.

Під час організації занять вихователь повинен враховувати той факт, що на дітей впливає музичне оформлення повсякденного життя закладу дошкільної освіти. Актуально, щоб робота вихователя при цьому будувалась

на науковій основі і знаходила свою реалізацію з урахуванням певної програми, що включає сучасний рівень розвитку різних видів мистецтва, з дотриманням основних педагогічних принципів поступовості, послідовного ускладнення матеріалу, опори на позитивні ідеали та цінності, диференційованого підходу до знань, умінь і природних задатків вихованців.

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі комунального закладу «Дошкільного навчального закладу № 67 Вінницької міської ради». В експерименті взяли участь педагогічні працівники закладу (3 особи) та діти старшого дошкільного віку груп «Розумники» та «Всезнайки». Дослідженням було охоплено 15 дітей.

Для того, щоб визначити рівні естетичної культури дошкільників ми застосували комплекс методів: спостереження, практичні методи (прямі, спеціальні), закриті, відкриті питання під час бесіди-діалогу, метод експертних оцінок.

З метою вивчення особливостей формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку нами було проведено констатувальний експеримент. Завданням констатувального етапу дослідження було: діагностика стану сформованості естетичної культури дітей старшого віку, яка складалась із завдань музичного естетичного напрямку. Серед завдань наведемо наступні: назвати, які вони знають дитячу музичні твори (пісні, марші, танці); виконати підсвідому пісню музично-ритмічні рухи; виконати маршові кроки під музику; вільне виконання музично-ритмічних рухів відповідно характеру музичного твору. Констатувальний експеримент проходив у два етапи. Робота передбачала наступні завдання: на першому етапі – провести опитування педагогічних працівників закладу та з'ясувати напрямки та форми роботи з естетичного виховання дітей, проаналізувати освітні програми з естетичного виховання дошкільників, визначити педагогічні умови, що, сприятимуть вихованню естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку; на другому етапі – дослідити рівень естетичної культури дітей старшого дошкільного віку, тобто вміння дітей бачити,

сприймати, розуміти, оцінювати та створювати красу в музичному мистецтві, вивчити прояви естетичних почуттів у різних видах музичної діяльності. Опитування педагогічних працівників закладу проходило за допомогою анкетування та бесід.

Було з'ясовано що у своїй роботі вихователі керуються освітніми програмами «Українське дошкілля», «Дитина», «Я у світі», а також парціальними програмами «Радість творчості».

Аналіз програм розвитку дітей дошкільного віку, а також парціальної програми дозволяє зробити висновки, що їх зміст орієнтує вихователів на знайомство дошкільників з музичним мистецтвом шляхом використання творів української народної музичної творчості.

Наступним кроком констатувального етапу було визначення критеріїв, показників та з'ясування рівнів естетичної культури дошкільників. Було вибрано три компоненти естетичних почуттів: потребово-мотиваційний, емоційно-регулятивний та діяльнісний, яким відповідали критерії, тобто теоретично розроблені показники рівня сформованості естетичної культури.

Результати під час констатувального експерименту були одержані наступні: у експериментальній групі достатній рівень встановлено у 23% дітей, показники середнього - 47%, а низького рівня - 14% дітей. У контрольній групі відповідно 21%; 48%; 13%. У дітей обраної для експерименту групи переважає середній та низький рівень сформованості естетичної культури.

На основі аналізу наукової та методичної літератури, нами були визначені педагогічні умови, які сприяють формуванню естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва:

- врахування вікових особливостей дітей в освітньому процесі. У старшому дошкільному віці духовні цінності мають свою специфіку, зумовлену віковими особливостями дітей, ступенем їх соціальної зрілості і особливостями пізнавальної діяльності;
- створення естетичного середовища в дитячому колективі;

- стимулювання потреби їхньої творчої активності в різних видах музичної діяльності;
- систематичність і послідовність у формуванні естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

На формувальному етапі педагогічного експерименту наша діяльність була спрямована на такі напрями роботи: супровід співу грою на елементарних музичних інструментах; відтворення різними звуками (оплесками, притупування) ритму музики; імпровізування; поєднання музики, руху і слова, застосування ряду музичних Ігор та вправ, використання театральних технологій. Наведемо тематику театралізації з дітьми старшої групи: казка «Барви осені»; заняття з театралізованої діяльності «В гостях у казки», драматизовані ігри «Ой, чого ти метелику» та «Питалися жабенята». З особливою захопленістю діти озвучували відому українську казку «Рукавичка».

Результати формувального експерименту та контрольної діагностики рівнів сформованості естетичної культури дітей старшого дошкільного віку дали змогу відмітити суттєві позитивні зміни в експериментальній групі: кожен критерій відповідав достатньому рівню, що є прямим доказом ефективності використаної нами методичної системи.

За четвертим завданням, було розроблено систему роботи з метою оптимізації формування у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності. Означена система містить у собі педагогічні умови та методи впливу на образотворчу діяльність старших дошкільників. Так, педагогічними умовами обґрунтовано наступні положення: поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення. Відповідно програму вдосконалення розуміли як штучно

насиченемистецьке середовище, що відображає сучасні уявлення про суть мистецького досвіду дитини у віці 5-6 років.

Мета програми полягає у підвищенні ефективності формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності у естетичному вихованні як одного з напрямів освітнього процесу. При цьому програмою передбачена взаємодія з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованцівстаршої групи та дітьми 5-6 років. Всі педагогічні методи та форми, внесені до системи роботи з оптимізації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, розподілені відповідно до педагогічних умов та зорієнтовані на досягнення поставленої мети. Зокрема передбачені групові консультації з батьками та вихователями, проведення з дітьми бесід на тематику мистецтва, вправляння у різних техніках, наповнення необхідними художніми матеріалами та засобами мистецького осередку.

Перспективи дослідження полягають у емпіричній перевірці педагогічних умов на основі реалізації програми вдосконалення формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років в умовах ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Т. Григорій Сковорода: мандрі у вічних пошуках істини: великі українці. Я вивчаю українську. 2012. № 1. С. 28–33
2. Апостолова Г. В. Робота з обдарованими дітьми. Обдарована дитина. 2006. № 1. С. 12-17.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К: Світич, 2009. 430
4. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. 2016. № 1. С. 1-6.
5. Бєх І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1997. №1. С. 124-129.
6. Бєлогуєва М. Розвиток емоційної сфери дітей засобами арт-терапії. Комплекс корекційних занять. [Психолог дошкільця. 2014. № 1 (54). 31 с.
7. Бірюков М. Ю. Сучасні підходи в роботі викладачів ВНЗ з формування художнього смаку в студентів мистецьких спеціальностей. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2010. Ч. І. С. 130-131.
8. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Вища шк., 2002. 407 с.
9. Болтівець С. І. Методика оцінювання продуктів уяви дитини. Обдарована дитина. 2004. № 9. С. 13-15.
10. Бурова А. Організація ігрової діяльності в дошкільному навчальному закладі. Дошкільне виховання. Київ: Світич, 2007. № 10. С. 8-13.
11. Бурова А. Роль дорослого в розвитку творчих ігор. Дошкільне виховання. 2007. №1. С. 10-13.
12. Бутенко В. Г. Естетичний світогляд та його структура. Актуальні проблеми держ. управління педагогіки та психології : зб. наук. праць. 2009. № 1. С. 267-270.
13. Бурма Г. В. Організація освітньої роботи з дітьми раннього віку : навч.-метод. посіб. для студ. ф-ту дошкіль. вихов. ХДПУ імені Г.С. Сковороди. Київ: Наук. світ, 1999. 44 с.
14. Ваганова Н. Розвиток творчого потенціалу в дошкільному віці. Психолог. 2006. № 20. С. 16-17.
15. Ватаманюк Г. Роль родини в музичному вихованні дітей. [Палітра педагога. Київ, 2009. № 3. С. 26-31.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак. К. : Видавництво «Дніпро». 2009. 1332 с.

17. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта. 2001. 416 с.
18. Владимирова А. Л. Переплетіння різних видів мистецтва на уроках музики. Педагогічні науки : зб. наук. праць ; ред. Барбіна Є. С. Херсон: Айлант. 2001. Вип. XXV. С. 62-66.
19. Вовк Т. Ознайомлення дітей з музичною термінологією через «історії-хвилинки». Музичний керівник. 2011. № 5. С. 22-24.
20. Волженцева И. В. Психологічні аспекти впливу музики на розумову діяльність студентів. Психологія : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 23. 2004. С. 216-221.
21. Врочинська Л. Садок і родина: виховуємо дітей гуманними. Дошкільне виховання. Київ: Світич. 2006. № 6. С. 12-14.
22. Гаврилова Л. Г. Сучасні підходи до діагностики і розвитку музичних здібностей дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного віку : навч. посіб. для студ. пед. спец. ВНЗ. 2-ге вид., випр. та доповн. Слов'янськ: Маторін. 2012. 137 с.
23. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник для студ. напряму підготовки «Дошкільна освіта, вихов. дошк. навч. закладів та батьків». Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2013. 195 с.
24. Гавриш Н. Інтегровані заняття: конспекти. Київ: Шк. Світ. 2007. 128 с. 29.
25. Грицюк Л. Батьківський комітет – допомога в усьому. Директор школи. 2013. № 21 (717). С. 4-21.
26. Дербеньова Т. Роль психолога у розвитку творчих здібностей дітей. Психолог. 2006. № 7. С. 29-30.
27. Дерев'яно Л. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Психолог. 2007. № 18-19. С. 11-15.
28. Дичківська І. М. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ : Видавн. дім «Слово». 2009. 304 с.
29. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики : метод. реком. Початкова школа. Київ, 2001. № 4. С. 34-37.
30. Еманова З. І. Музично-виконавська діяльність: сучасні підходи. Дошкільне виховання. Київ : Світич. 2009. № 8. С. 14-17. 256 с.
31. Єніна Л. Розвиток творчих здібностей дітей. Палітра педагога. 2002. № 2. С. 14-17.
32. Зацепіна Н. О. Формування естетичних смаків старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Луганськ, 2008. 22 с.

33. Калашник Н. Г. Історико-культурні засади формування естетичних смаків української молоді. Нові технології навчання. Київ : Навчально-методичний центр МІН АПК. 2006. С. 66-71.
34. Калашник Н. Г. Густосологія [навч. посібник для ВНЗ] : зб. творів : в 10 т. Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. Харків : Колегіум, 2009. Т. 3. С. 3-136.
35. Калініна Л. А. Розвиток естетичного смаку молодших школярів у діяльності аматорського дитячого театру ляльок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.06 «Теорія і методика управління освітою». Київ, 2007. 21 с.
36. Камінський А. Г. Естетика: властивості, явища і процеси. [Тернопіль : Екон. думка. 2003. С. 33-45.
37. Карабаєва І. І. Педагогічна підтримка як механізм розвитку творчого спрямування фантазування дітей старшого дошкільного віку. Обдарована дитина. 2006. № 4. С. 13–20.
38. Карабаєва І. І. Уява народжується в грі. Дошкільне виховання. 2007. №10. С.3-5.
39. Кіреєва Т. І. Художнє сприйняття хорового мистецтва. Наука. Релігія. Суспільство. 2010. № 3. С.14-19.
40. Кірієнко Т. Співпраця з родиною. Семінар для педагогів. Дошкільне виховання. 2006. № 10. С. 7-9.
41. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О. Л. Кононко. Київ : Ред. журн. «Дошк. вихов.». 2003. 243 с.
42. Корнеєва Н. М. Виховання дітей у дошкільному закладі за В. О. Сухомлинським. Наука і освіта. 2001. № 5. С. 83-86.
43. Косачова Л. В. Формування естетичної активності дітей дошкільного віку засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Херсон. 2005. 21 с.
44. Коченгіна М. В. Використання художньої літератури для дітей у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу : наук.-метод. посіб. Харків : ХАНО. 2012. 180 с.
45. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка. 2009. С. 15-18.
46. Кузьменко У. В. Теоретичні засади діагностики естетичної обдарованості дітей дошкільного. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2013. № 7(14). С. 28-30.
47. Кульчицька О. Педагогічні технології у розвитку музичного сприйняття дітей дошкільного віку. Рідна школа. Преса України. 2004. С.19-21.

48. Лазаренко Г. А. Художньо-естетичний смак дітей дошкільного віку та особливості його прояву. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць ; за ред. З. П. Бакум. Кривий ріг, 2014. Вип. 41. С. 223-227.
49. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : навч.-метод. посіб. Київ : Знання-Прес. 2006. 591 с.
50. Лебедева А. В. Особливості емоційної сфери дітей. Міжвуз. наук. – практ. конф. [«Традиції родинного виховання в Україні та сучасність»], (Київ, 6 лют. 2004 р.) / М-во освіти і науки України, Київський інститут соціальних та культурних зв'язків імені святої княгині Ольги [та ін.]. Київ: Екмо. 2004. С. 18-19.
51. Левчук Л. Т. Естетика : підручник. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
52. Лернер М. О музику, чарівне диво! Дошкільне виховання. 2003. № 10. С. 26-27.
53. Луганська Л. М. Формування духовної культури та творчого потенціалу дошкільника засобами класичного музичного мистецтва. Обдарована дитина. 2010. № 8. С. 53-59.
54. Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ: ДАКККиМ. 2010. 296 с.
55. Нечай С. О. Дитина і звуки світу. Дошкільне виховання. Київ: Світич. 2011. № 7. С. 17-20.
56. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій : навч. посіб. для спец. «Дошкільне виховання, практична психологія». Ніжин. держ. ун-т ім. М.В. Гоголя. 2008. 128 с.
57. Огнев'юк В. Особлива місія дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2006. №4. С. 3-7.
58. Одарченко В. І. Роль мистецтва у художньо-естетичному розвитку особистості. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Суми. 2006. Ч.2 С.161-165.
59. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав. 2008. 432 с.
60. Пазиненко С. М. Розвиток творчих здібностей. Нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі. Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада+». 2007. 112 с.
61. Пахальчук Н. Місточок до прекрасного. Дошкільне виховання. 2011. № 5. С. 18-22.
62. Половіна С. Виховання людяності. Дошкільне виховання. 2008. № 2. С. 6-9.
63. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. Київ : Академвидав. 2004. 56 с.

64. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина». 3-е вид., доопр. та доп. Київ: Київс. ун-т ім. Б. Грінченка. 2012. 492 с.
65. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія» / уклад.: І. А. Малишевська, С. К. Демидова. Тернопіль: Мандрівець. 2015. 44 с.
66. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»/ кер. проекту Жебровський Б. М. Тернопіль: Мандрівець. 2012. С. 56-64.
67. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» /упоряд. : Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець. 2013. 72 с.
68. Садовенко С. М. Ти малий, скажи малому... : муз. Логоритміка. Київ : Ред. газ. з дошк. та початк. освіти. 2013. 128 с.
69. Семенюк І. Система роботи з батьками. Директор школи. 2013. № 22 (718). С. 45-47.
70. Сенчук І. В. Розвиток творчого мислення дитини раннього віку за допомогою зображувальної діяльності. Бібліотечка дитячого садка. 2003. № 15. С. 1-9.
71. Сиротич Н. Від гри – до театру. Дошкільне виховання. 2008. № 2. С. 26-27.
72. Тарапака Н. В. Проблеми естетичного розвитку особистості дітей дошкільного віку у творчій спадщині В. О. Сухомлинського. Управління освіти і науки Кіровоградської обласної держ. адміністрації, Кіровоградський обласний ін-т післядипломної педагогічної освіти. Кафедра методики дошкільного виховання та початкової освіти. – Кіровоград : [б.в.], 2003. 100 с.
73. Цехмістер О. Поліхудожній розвиток. Дошкільне виховання. 2006. № 4. С. 12-13.
74. Чернявська М. В. Навколишнє середовище як засіб естетичного виховання у вітчизняних дошкільних закладах освіти (друга половина ХХ століття). Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2009. Вип. 23. С. 167-173.
75. Чулкова Н. Всесвіт музичних звуків. Використання системи Карла Орфа на музичних заняттях. Дошкільне виховання. Київ: Світич. 2008. № 2. С. 18-24.
76. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей : методичні рекомендації. Дошкільне виховання. 2000. № 2. С. 6-8.
77. Яковчук Г. Ейдетика у вивченні текстів пісень та нотної грамоти. Музичний керівник. 2011. № 8. С.12-19.